

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

9. Пулина А. А. Менеджмент образовательных инноваций / А. А. Пулина // Инновации в образовании. – 2007. – №3. – С.30–348.
10. Сафіюлін В. І. Інноваційний пошук нових технологій навчання // Інноваційні пошуки в сучасній освіті / За ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. – К. : Логос, 2004. – С. 53–64.
11. Слободчиков В. И. Проблемы становления и развития инновационного образования // Инновации в образовании. – 2003. – №2. – С.4–18.
12. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: инновационная деятельность. – Москва, 1997. – 222 с.
13. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 360 с.

Філончук З. В.*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення поняття «фінансова грамотність», розкрито етапи впровадження курсу за вибором «Фінансова грамотність» у загальноосвітні навчальні заклади, визначено проблеми подальшого розвитку шкільної фінансової освіти.

У сучасних умовах фінансова грамотність населення є одним із чинників, що визначають якість життя громадян та економічну стабільність у країні. Фінансова грамотність передбачає володіння економічними та, передусім, фінансовими поняттями й категоріями, що дозволяє людині самостійно аналізувати й оцінювати основні тенденції економічного життя держави і відповідно до обставин визначати моделі власної фінансової поведінки та фінансової безпеки.

Протягом 2010–2011 років в Україні було здійснено кілька досліджень щодо фінансової грамотності населення, обізнаності та захисту прав споживачів фінансових послуг:

- Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки – соціологічне дослідження, грудень 2010 року.
- Захист прав споживачів фінансових послуг в Україні: правовий аналіз – експертне дослідження, вересень 2011 р.
- Споживче кредитування в Україні: огляд ринку та практики – експертне дослідження, вересень 2011 р.

За результатами цих досліджень було визначено портрет споживача фінансових послуг, який: має лише базові знання та навички; використовує тільки найпростіші послуги, в основному – платежі; не вірить у життя в борг; не відчуває себе комфортно ані щодо фінансових послуг, ані щодо їх провайдерів; не відчуває себе захищеним у випадку суперечок із фінансовою установою; не знає що робити, якщо виникають проблеми з фінансовою установою; не цікавиться фінансовими новинами; у питаннях фінансів довіряє родичам та знайомим; не аналізує можливості сімейного бюджету.

Кожен другий громадянин України, який формує заоща-

* © Філончук З. В.

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

дження, зберігає вільні ресурси вдома в готівковій формі через недостатню фінансову обізнаність про фінансові установи та послуги.

Крім того, варто зазначити, що 39% населення України не мають банківських рахунків, через що не можуть скористатися навіть базовими фінансовими послугами, серед яких: оплата комунальних платежів через банк; користування банківським рахунком та пластиковою картою; споживчий кредит; користування послугою переказу грошей через банк; обмін валюти та інше.

Таким чином, при різноманітті запропонованих фінансових послуг населення практично не користується інвестиційними послугами, серед яких купівля-продаж цінних паперів, формування додаткової пенсії за допомогою спеціальної депозитної програми, накопичувального страхового фонду або формування додаткової пенсії в недержавному пенсійному фонді тощо.

При цьому різниці за ґендерною ознакою не було виявлено, проте встановлені відмінності за віковими групами [1].

Дослідження у сфері фінансової грамотності населення країни визначили актуальність проблеми системного впровадження освітніх науково-методичних розробок щодо її підвищення в практику шкільної економічної освіти, адже відсутність ключових компетенцій у сфері особистих фінансів, пов'язаних з уявою про технології збереження грошей, кредитування та страхування на фінансовому ринку, безпечне інвестування, податкову дисципліну, адекватну оцінку фінансових ризиків, приводить до того, що чисельність неграмотних споживачів та інвесторів, а також ненадійних кредиторів поповнюється представниками молодого покоління.

У зв'язку з цим одним із важливих напрямів шкільної економічної освіти є активна участь у впровадженні в навчальний план курсів, які дозволяють учням отримати базові компетенції в галузі фінансової культури.

Метою статті є визначення актуальних проблем щодо впровадження фінансової грамотності у сучасній школі.

Аспекти формування фінансової грамотності населення як одного із пріоритетів державної політики на сучасному етапі розглядала Д. Радзішевська, В. Корнівська проаналізувала особливості інституціоналізації українського фінансового ринку в контексті високого рівня ринкової асиметрії у зв'язку з недостатнім рівнем фінансової культури населення, можливі шляхи підвищення фінансової грамотності населення з урахуванням кращого зарубіжного досвіду окреслила Т. Кізіма, вплив консерватизму економічного світогляду на фінансову грамотність молоді дослідила Л. Зюман, змістові аспекти впровадження фінансової грамотності в загальноосвітні навчальні заклади України розглядала Т. Смовженко [3, 4, 6, 9, 10].

З'ясуємо підходи вчених до трактування поняття «фінансова грамотність».

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Так, Т. Кізіма визначає поняття «фінансова грамотність» як сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень [4].

Міжнародний консультант з фінансової грамотності Шон Мунді трактує фінансову грамотність як знання, розуміння, навички та впевненість, які дозволяють особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин. Метою розвитку фінансової грамотності він визначає вплив на поведінку людей, а не просто надання їм знань, розуміння та навичок.

Т. Смовженко стверджує, що фінансова освіченість допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття й використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати й заощадження під час вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо [10].

Г. Кучерова вважає, що фінансова грамотність являє собою певне вміння застосовувати фінансові знання та використовувати здобуті фінансові навички, щоб отримувати максимальну користь від управління власними фінансами та застосування фінансових послуг. Під фінансовою обізнаністю пропонується розуміти наявність у людини певного рівня фінансових знань та навичок, що формують його відповідний рівень компетентності з фінансових питань. Тобто оцінкою фінансової грамотності населення має бути рівень фінансової обізнаності. Фінансова освіченість характеризує наявність певного рівня здобутої фінансової освіти [7].

О. Ковтун зазначає, що фінансова грамотність – це здатність громадян ефективно управляти особистими фінансами; здійснювати короткострокове і довгострокове фінансове планування та облік витрат і доходів домогосподарства; оптимізувати співвідношення між заощадженнями й споживанням; розбиратися в особливостях різних фінансових продуктів і послуг, мати актуальну інформацію про стан фінансового ринку; приймати обґрунтовані рішення щодо фінансових продуктів і послуг, а також усвідомлено нести відповідальність за такі рішення; компетентно планувати й здійснювати пенсійні нагромадження [5].

Узагальнення підходів дало змогу Л. Зюман визначити фінансову грамотність як сукупність знань, умінь та навичок, необхідних для прийняття усвідомлених рішень при короткостроковому та довгостроковому плануванні та управлінні фінансовими ризиками впродовж усього життя. Фінансово грамотною є та людина, яка має і розуміє свій фінансовий план, який виступає основним інструментом управління особистими фінансами [3].

Отже, фінансова грамотність передбачає володіння економічними та, передусім, фінансовими поняттями й категоріями, що дозволяє людині самостійно аналізувати й оцінювати основні

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

тенденції економічного життя держави і відповідно до обставин визначати моделі власної фінансової поведінки та фінансової безпеки.

Підвищення фінансової грамотності учнівської молоді в Україні пов'язане сьогодні з багатьма чинниками, у тому числі з вивченням курсу за вибором «Фінансова грамотність», який має забезпечити розвиток не тільки економічного мислення, а й фінансових компетенцій і культури учнів.

Навчально-методичний комплект, підготовлений за загальною редакцією професора Т. Смовженко, включає програму курсу, навчальний посібник та робочий зошит для учнів, навчальний посібник для вчителя. Навчальна програма розрахована на повний академічний рік. Вона складається з 4 блоків – «Введення до власних фінансів», «Заощадження та інвестування», «Запозичення», «Страховання та власний бюджет».

Цей курс упродовж 2011–2012 н. р. У рамках пілотного проекту було розпочато в 13 загальноосвітніх навчальних закладах Київської, Донецької, Львівської, Черкаської та Харківської областей. У наступному навчальному році в проєкті брали участь понад 2800 учнів із 71 навчального закладу 14 регіонів України.

Важливою складовою навчання учнів основам фінансової грамотності є участь у проєктній та дослідницькій роботі. Саме ця складова навчання дозволяє забезпечити діяльнісний підхід у навчанні, формування базових економічних і фінансових компетенцій, які необхідні кожній молодій людині та мають сприяти підвищенню її конкурентоздатності на ринку праці.

Щороку Проєктом готується звіт про результати проведення підсумкової контрольної діагностики рівня фінансової грамотності учнів загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, залучених до дослідно-експериментальної роботи в країні. За результатами вступної та заключної перевірки на першому етапі експерименту рівень знань зріс на 20 відсотків.

У 2013–2014 н. р. курс «Фінансова грамотність» був уведений як вибіркова дисципліна до навчальних планів загальноосвітніх шкіл та впроваджений у 450 школах 25 регіонів України; загалом курсом було охоплено понад 14000 школярів віком 16 років. У 2014–2015 навчальному році курс викладався у понад 600 шкіл; його вивчали 20000 школярів віком 16 років у всіх регіонах України.

Слід зазначити, що впровадження та викладання курсу вимагає застосування певних форм та методів роботи з учителями. Залучення вчителів до участі в семінарах, творчих групах, узагальнення передового педагогічного досвіду сприяє популяризації фінансових знань та формуванню економічної свідомості самого вчителя, зростанню вмотивованості вчителя до поширення фінансової освіти. Саме тому на інститути післядипломної освіти, у першу чергу, покладається робота

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

щодо проведення навчання вчителів із фінансової грамотності.

Ураховуючи перспективи розробки програм курсу «Фінансова грамотність» для учнів початкової та основної школи, актуальною є проблема підготовки вчителів цих категорій до впровадження фінансової освіти в загальноосвітніх навчальних закладах.

Вважаємо доцільним розробити та запровадити навчальні програми спецкурсів для підвищення кваліфікації вчителів з метою їх підготовки до впровадження курсу «Фінансова грамотність» у початковій (основній) школі та створення системи фінансової освіти й виховання в навчальному закладі.

Наприклад, спецкурс «Фінансова грамотність» у початковій школі, на нашу думку, слід спрямувати на виконання таких основних завдань: надання знань з основ економічної теорії вчителям початкової школи та набуття ними економічних компетенцій у сфері фінансових послуг; формування економічної культури вчителів та мотивації до подальшої економічної самоосвіти; формування вмінь конструювання системи фінансової освіти і виховання в навчальному закладі через упровадження курсів за вибором «Фінансова грамотність» у початковій школі; удосконалення вмінь самоосвітньої діяльності, що забезпечить розвиток професійної компетентності у сфері фінансової освіти й виховання учнів.

Спецкурс «Фінансова грамотність» в основній школі має вирішувати наступні завдання: поглиблення знань з макроекономіки, усвідомлення сутності та ролі фінансів і фінансових відносин у політичному, економічному та соціальному житті; з'ясування значення фінансової освіти як одного з чинників економічної стабільності; проектування методичної системи впровадження фінансової грамотності в основній школі.

Реалізація завдань програм спецкурсу здійснюється через очну форму навчання (6-денний (72 год.) науково-методичний семінар із залученням фахівців Національного банку України). Навчальний матеріал надається під час проведення лекцій різних типів, виконання практичних робіт у групах, участі в проведенні семінарських занять, круглих столів, тестуванні та інших формах роботи.

Навчальна стратегія курсу може реалізовуватися також через дистанційну (або очно-дистанційну) форму навчання шляхом проведення Інтернет-консультацій та виконання індивідуальних практичних завдань; самостійного вивчення слухачами навчального матеріалу, рекомендованого викладачами спецкурсу.

Завдання для самостійної роботи слід орієнтувати на збір та опрацювання матеріалів про розвиток системи фінансової освіти; створення власних розробок конспектів уроків з курсу «Фінансова грамотність»; розробку презентацій власних проєктів; розв'язування тестових завдань тощо. Усі ці матеріали об'єднуються в методичний poradnik вчителя предмета

ІННОВАЦІЯ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

«Фінансова грамотність» в основній школі».

Для презентації конспектів уроків рекомендуємо використати панорамний урок – своєрідний панорамний огляд системи уроків курсу, у якому приймають участь декілька педагогів, які взаємно доповнюють один одного та визначають найбільш ефективні методи та прийоми роботи з учнями.

Таким чином, упровадження курсу «Фінансова грамотність» сприятиме розвитку як в учнів, так і в учителів тих навичок та вмінь, які дозволять молоді приймати обґрунтовані й зважені фінансові рішення та готуватися до дорослого життя. Адже фінансова освіченість громадян – це найперший поштовх до кращого економічного майбутнього держави.

Література:

1. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. / Роберт Бонд, Олексій Куценко, Наталія Лозинська // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – Київ, Грудень 2010. – 42 с.
2. Захаркіна Л. С. Підвищення рівня фінансової грамотності населення України / Л. С. Захаркіна, К. П. Катериніна // Економічний форум. – 2014. – № 4. – С. 200–207.
3. Зюман Л. А. Вплив консерватизму економічного світогляду на фінансову грамотність молоді / Л. А. Зюман. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://asconf.com/rus/archive_view/161
4. Кізима Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vtneu/2012_2/2_2012/06Kiz.pdf
5. Ковтун О. А. Проблеми періодизації трансформації фінансової поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг України // Проблеми економіки. – 2013. – №3. – С. 274–281.
6. Корнівська В. О. Формування фінансової культури українського населення в контексті мінімізації ринкової асиметрії / В. О. Корнівська // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 4. – С. 117–126. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/econprog_2011_4_13.pdf
7. Кучерова Г. Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення / Г. Ю. Кучерова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер.: Економіка і менеджмент. – 2013. – № 2. – С. 125–131. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsuem_2013_2_18.pdf
8. Ломачинська І. А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобальної трансформації / І. А. Ломачинська // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://onu.edu.ua/uk/science/sp/announcer_onu/economics/econom16_20.
9. Радзішевська Д. В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі / Д.В. Радзішевська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevsk.pdf>
10. Фінансова грамотність : навч. посібник для вчителя / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смвженко. – К., 2013. – 312 с.